

Υπηρεσίες πληροφόρησης για άτομα με αναπηρίες (ΑμεΑ): προβληματισμοί Άννα Κουλικούρδη¹

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η «πρόσβαση για όλους» είναι μια φράση που χρησιμοποιείται πολύ συχνά στο χώρο της βιβλιοθηκονομίας. Εφαρμόζεται όμως το ίδιο και στην πραγματικότητα; Η παρούσα δημοσίευση μελετά δυο φαινόμενα που χαρακτηρίζουν το χώρο της πληροφόρησης για τα άτομα με αναπηρίες (ΑμεΑ): Κατά πρώτον ασχολείται με την εστίαση των βιβλιοθηκών στα άτομα με προβλήματα όρασης (τις εμφανείς αναπηρίες) και την παραμέληση και άγνοια για τις λοιπές κατηγορίες ΑμεΑ (αφανείς αναπηρίες), με όλες τις συνεπαγόμενες επιπτώσεις. Κατά δεύτερον θέτει προβληματισμούς για τη διάσπαση των υπηρεσιών πληροφόρησης για ΑμεΑ σε ειδικές βιβλιοθήκες και κοινές, βιβλιοθήκες δημοσίου χαρακτήρα και εθελοντικού τομέα και την έλλειψη συνεργασίας μεταξύ τους.

Η «πρόσβαση για όλους» είναι μια φράση που χρησιμοποιείται πολύ συχνά στην κοινότητα των βιβλιοθηκονόμων. Η βιβλιοθήκη είναι η ουσία και η οντότητα της ενσωμάτωσης (Library & Information Commission, 2000), γι' αυτό η νέα βιβλιοθήκη του αύριο θα πρέπει να είναι ανοιχτή και προσβάσιμη σε όλους (Blair, 1996) και να καθιστά ικανά τα άτομα με αναπηρίες (ΑμεΑ) να συμμετέχουν πλήρως στη ζωή (Beaton, 2005). Τελευταία έχει γίνει πολύ της μόδας οι βιβλιοθήκες να αναπτύσσουν δηλώσεις σκοπού για την παράδοση «state-of-the-art» υπηρεσιών στους χρήστες τους, για "ισότιμη πρόσβαση στην πληροφορία μέσω της τεχνολογίας", για "ισότιμες υπηρεσίες πληροφόρησης", κ.ο.κ.

Τι γίνεται όμως στην πραγματικότητα; Συχνά όλες οι παραπάνω δηλώσεις, προθέσεις και δεσμεύσεις μένουν ξεχασμένες σε αυτά τα σχέδια. Ενώ λοιπόν οι βιβλιοθήκες μπορούν να παίξουν καταλυτικό ρόλο στη ζωή των ΑμεΑ διευκολύνοντας την πλήρη συμμετοχή τους στην κοινωνία, η Αμερικανική Ένωση Βιβλιοθηκών αναγνωρίζει πως τα ΑμεΑ αποτελούν μια μεγάλη και απαρνημένη μειονότητα και πως υπο-εκπροσωπούνται σοβαρά στο χώρο της βιβλιοθηκονομίας. Επίσης, το Τμήμα Βιβλιοθηκών για Τυφλούς της IFLA έρχεται αντιμέτωπο με την υπο-ανάπτυξη των υπηρεσιών πληροφόρησης για τα άτομα με προβλήματα όρασης (ΑμΠΟ) αλλά και για όλους τους αναγνώστες που έχουν δυσκολίες με το συμβατικό έντυπο (print-disabled ή εντυπο-ανάπηροι).

¹ Βιβλιοθηκονόμος MSc, Athens Information Technology,
akou@ait.edu.gr

Ο χώρος των υπηρεσιών πληροφόρησης για τα ΑμεΑ είναι εξαιρετικά ενδιαφέρον και παρουσιάζει πολλά ζητήματα που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης και μελέτης. Η παρούσα όμως δημοσίευση θα εστιάσει σε δυο φαινόμενα που χαρακτηρίζουν το χώρο αυτό και τις επιπτώσεις τους, οι οποίες αποτελούν εμπόδια στην επίτευξη ισότιμης πρόσβασης των ΑμεΑ στην πληροφορία.

Ποια είναι η Σχέση των Βιβλιοθηκών και των Χρηστών με Αναπηρίες;

Το πρώτο φαινόμενο που παρατηρείται, ύστερα από εκτεταμένη έρευνα της ελληνικής και ξένης βιβλιογραφίας, είναι η εστίαση των βιβλιοθηκών στα άτομα με προβλήματα όρασης (ΑμΠΟ) και ο παραγκωνισμός και η άγνοια για τις υπόλοιπες κατηγορίες ΑμεΑ όπως κωφοί, τυφλόκωφοι, χρήστες με μαθησιακές δυσκολίες, κινητικές αναπηρίες, ψυχικές διαταραχές, αυτιστικά παιδιά, χρήστες με σύνδρομο Down, κ.ο.κ.

Ο πρώτος και κύριος λόγος για τον οποίο οι περισσότερες δράσεις έχουν ωφελήσει κυρίως τα ΑμΠΟ είναι επειδή οι βιβλιοθήκες δίνουν έμφαση στα βιβλία και στο διάβασμα, που απαιτούν πάνω από όλα την αίσθηση της όρασης. Αυτό όμως δεν μπορεί να αποτελεί δικαιολογία ή ελαφρυντικό, αφού σήμερα οι νέες τεχνολογίες έχουν τη δυναμική να ωφελήσουν πολλούς ανθρώπους με αναπηρίες, όπως π.χ. με προβλήματα ακοής. Γι' αυτό η εστίαση του ενδιαφέροντος των βιβλιοθηκών θα πρέπει να επαναξιολογηθεί. Για παράδειγμα, στη Δανία, μια χώρα με μακρά παράδοση υπηρεσιών για τυφλούς, δεν είχε προβλεφθεί καμία ειδική υπηρεσία για άτομα με προβλήματα ακοής μέχρι που η βιβλιοθήκη ξεκίνησε να εξετάζει το ζήτημα το 1990.

Ο δεύτερος λόγος είναι επειδή οι βιβλιοθήκες εστιάζουν στις ορατές αναπηρίες όπως ΑμΠΟ ή άτομα σε αναπηρικά αμαξίδια και όχι στις λεγόμενες «αφανείς» αναπηρίες. Για παράδειγμα, η κώφωση έχει αποκαλεστεί «αόρατη αναπηρία» επειδή δεν εντοπίζεται μέσα από την οπτική παρατήρηση και οι κωφοί τείνουν να αναμειγνύονται στη γενικότερη κοινότητα με αποτέλεσμα οι βιβλιοθηκονόμοι να μην τους αναγνωρίζουν (Mularski 1987, σ. 477). Τις αόρατες αυτές αναπηρίες επιτείνει πολλές φορές και η τάση των αναπήρων να απαρνιούνται ή να ελαχιστοποιούν την απώλεια κάποιας αίσθησης τους.

Τρίτον, τα ΑμεΑ, επειδή παρουσιάζουν την αναπηρία εκ γενετής ή σε νεαρή ηλικία, συχνά αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην ανάγνωση, έχουν την τάση να μην χρησιμοποιούν τις βιβλιοθήκες με αποτέλεσμα βιβλιοθήκες και χρήστες να μην γνωρίζουν ο ένας τον άλλο και να υπάρχει διμερής άγνοια.

Για την επίτευξη λοιπόν ισότιμων υπηρεσιών, οι βιβλιοθηκονόμοι θα πρέπει αρχικά να εντοπίσουν τον πληθυσμό τον οποίο θέλουν να εξυπηρετήσουν (στη συγκεκριμένη περίπτωση τα ΑμεΑ), να μάθουν ποιοι είναι και ποιες είναι οι ανάγκες τους στο έντυπο, συμβατικό κείμενο (και όχι μόνο) και να παρατηρήσουν τις πρακτικές αυτών των χρηστών. Πως θα το καταφέρουν όμως αυτό όταν αγνοούν το κοινό με το οποίο έρχονται αντιμέτωποι;

Η περιθωριοποίηση των ΑμεΑ έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχουν λίγες διαθέσιμες πληροφορίες για το ευρύ φάσμα των πληροφοριακών αναγκών της καθημερινής ζωής τους, τα ψυχαγωγικά ενδιαφέροντα τους και τις στρατηγικές αναζήτησης που υιοθετούν παρόλο που οι εντυπο-ανάπηροι παρουσιάζουν πολλά, ποικίλα ενδιαφέροντα και εκτεταμένες ανάγκες. Πέρα όμως από το έντυπο, έλλειψη βιβλιογραφίας και πόρων εντοπίζεται και στη σχέση των ΑμεΑ με τις on-line υπηρεσίες, μιας και δεν υπάρχει καμία μελέτη που να έχει εξετάσει συστηματικά:

- τους τρόπους με τους οποίους τα ΑμεΑ χρησιμοποιούν τις online υπηρεσίες,
- τον τρόπο και την έκταση που αυτές συμβάλλουν στην ποιότητα ζωής τους,
- ποιες υπηρεσίες Διαδικτύου χρησιμοποιούν περισσότερο τα ΑμεΑ,
- ποιοι είναι οι κύριοι λόγοι που χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο,
- αν απαλύνουν οι online υπηρεσίες τα αισθήματα απομόνωσης των ΑμεΑ, κ.ο.κ.

Μεγαλύτερη έρευνα επίσης θα πρέπει να διεξαχθεί για τις διατάξεις και το υλικό το οποίο προτιμούν τα ΑμεΑ, γνώση η οποία θα βοηθούσε πολύ τις βιβλιοθήκες στις αποφάσεις αγοράς υλικού και εξοπλισμού.

Όλη αυτή η έλλειψη γνώσης και πρόβλεψης, απομονώνει το χρήστη, ο οποίος χρειάζεται πρόσβαση στην πληροφορία όπως οι ικανοί σωματικά χρήστες. Πολλά ΑμεΑ νιώθουν φοβισμένα κατά τις πρώτες τους επισκέψεις στη βιβλιοθήκη, αισθάνονται ανασφάλεια και αβεβαιότητα. Η σκέψη πολλές φορές να περάσουν το κατώφλι μιας δημόσιας βιβλιοθήκης μπορεί να είναι τρομακτική, με την είσοδο τους να μοιάζει σαν να μπαίνουν σε ξένο έδαφος. Δυστυχώς πολλά άτομα με μαθησιακές δυσκολίες νιώθουν ότι οι βιβλιοθήκες δεν έχουν τίποτα να τους προσφέρουν και πως πολλές φορές μπορούν να αποτελέσουν πηγή φόβου και ταπείνωσης. Ακόμη και σε μια χώρα όπως η Σουηδία, που είναι γνωστή για το εξαιρετικό σύστημα βιβλιοθηκών της, τα άτομα με αναγνωστικές δυσκολίες συναντούν πολλές απογοητεύσεις στις δημόσιες βιβλιοθήκες.

Λόγω λοιπόν της έλλειψης εξοικείωσης με το περιβάλλον της βιβλιοθήκης, οι χρήστες με αναπηρίες αγνοούν βασικά πράγματα, π.χ. δεν γνωρίζουν αν υπάρχει χρέωση για τις παρεχόμενες υπηρεσίες ή όχι και έχουν σύγχυση για θέματα όπως διαθεσιμότητα εξοπλισμού, εγκαταστάσεων και υπηρεσιών. Δεν είναι σπάνιο το φαινόμενο όπου πολλοί φοιτητές με

αναπηρίες στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση δεν γνωρίζουν τι τους παρέχουν οι ακαδημαϊκές τους βιβλιοθήκες και τι υπάρχει διαθέσιμο σε αυτές.

Αισίως το σενάριο σήμερα έχει αρχίσει να αλλάζει. Στο παρελθόν, οι βιβλιοθήκες εξυπηρετούσαν κυρίως σωματικά ακέραιους χρήστες (Dequin, 1983). Η post Gutenberg εποχή έφερε στο προσκήνιο τις αναπηρίες στο συμβατικό έντυπο και η πληροφοριακή εποχή έχει φέρει στις βιβλιοθήκες ένα ολοένα αυξανόμενο «κύμα» δυνητικών χρηστών, τους «έντυπο-ανάπηρους», στους οποίους οφείλουν να παρέχουν το ίδιο επίπεδο υπηρεσιών με αυτό των ικανών σωματικά χρηστών. Για αυτό το λόγο, τα τελευταία χρόνια οι φορείς οι οποίοι ασχολούνται με την πληροφορία (βιβλιοθήκες, κέντρα πληροφόρησης, κ.ά.) έχουν αρχίσει να δείχνουν ευαισθησία και να μεριμνούν ώστε η πληροφορία να γίνει προσιτή και εύκολα προσβάσιμη στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Πολλές συμβατικές βιβλιοθήκες έχουν κάνει τους χώρους τους προσβάσιμους και λειτουργικούς σε ΑμεΑ. Η τεχνολογία έχει ανοίξει την πόρτα στην πρόσβαση στην πληροφορία για έναν αυξανόμενο αριθμό ΑμεΑ και μεγάλες συλλογές βιβλιοθηκών είναι πια προσβάσιμες ενώ μέχρι πριν λίγα χρόνια δεν ήταν.

Ναι μεν λοιπόν οι βιβλιοθήκες σίγουρα έχουν ξεκινήσει να ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις της ανά χώρα νομοθεσίας για προσβασιμότητα αλλά γενικά η ανταπόκριση είναι αρκετά αργή και στενά επικεντρωμένη στις ανάγκες αυτών με ορατές αναπηρίες. Η αλήθεια είναι πως οι βιβλιοθήκες δραστηριοποιήθηκαν γρήγορα για την εξάλειψη των περισσότερων φυσικών εμποδίων πρόσβασης στα κτίρια τους, δεν έχει γίνει όμως ακόμη το ίδιο στη δομή των υπηρεσιών τους. Ενώ αναμφισβήτητα το προσωπικό των ακαδημαϊκών βιβλιοθηκών έχει κάνει πρακτικά βήματα για να ανταποκριθεί στις προκλήσεις των ΑμεΑ μέσα από μια ποικιλία υποστηρικτικών τεχνολογιών, αυτό συχνά το κάνουν με ένα πρόχειρο τρόπο για να καλύψουν τη συγκεκριμένη μεμονωμένη ανάγκη που αντιμετωπίζουν εκείνη την ώρα. Μόνο όταν ένας χρήστης με αναπηρία απαιτήσει μια υπηρεσία, κινητοποιούνται για να συγκεντρώσουν τις απαραίτητες πληροφορίες, εργαλεία και/ή τον κατάλληλο εξοπλισμό για να τον εξυπηρετήσουν. Η βιβλιοθήκη όμως θα πρέπει να προβλέπει (pro-act) και όχι να αντιδρά (react) στις ανάγκες των ΑμεΑ.

Ειδικές Βιβλιοθήκες για ΑμεΑ ή Κοινές Βιβλιοθήκες για Όλους;

Μαζί λοιπόν με την προαναφερόμενη άγνοια και παράβλεψη των χρηστών με αναπηρίες, ένα άλλο ερώτημα - φαινόμενο έρχεται να διχάσει το χώρο. Τα ΑμεΑ πρέπει να λαμβάνουν τις υπηρεσίες πληροφόρησης τους μέσα από ειδικές βιβλιοθήκες και ξεχωριστή μέριμνα ή από βιβλιοθήκες κοινές για το ευρύ κοινό;

Οι ειδικές βιβλιοθήκες υπάρχουν εδώ και πολλές γενιές με αποτέλεσμα οι τυφλοί να έχουν «τη βιβλιοθήκη για τυφλούς» και οι κωφοί την αντίστοιχη στο σχολείο των κωφών, κ.ο.κ. Βέβαια κάποιες άλλες ομάδες ΑμεΑ σπάνια έχουν τις δικές τους βιβλιοθήκες με αποτέλεσμα να μην ξέρουν πού να απευθυνθούν. Μέχρι σήμερα διαπιστώνουμε τη λειτουργία και καθιέρωση με την πάροδο των χρόνων, των ειδικών και ξεχωριστών βιβλιοθηκών στα πλαίσια λειτουργίας φιλανθρωπικών οργανισμών σωματείων, κ.ο.κ. καθιερώνοντας την ειδική μέριμνα για τα ΑμεΑ. Τέτοια παραδείγματα σε ελληνικό επίπεδο είναι η βιβλιοθήκη του Κέντρου Εκπαίδευσης και Αποκατάστασης Τυφλών (Κ.Ε.Α.Τ.), η βιβλιοθήκη του Φάρου των Τυφλών, κ.ά.

Σε διεθνές επίπεδο, υπάρχουν παραδείγματα όπως:

- η βιβλιοθήκη του Εθνικού Συμβουλίου για Τυφλούς (NCBI) στην Ιρλανδία, η οποία παρέχει υλικό προσβάσιμης μορφής μόνο σε εγγεγραμμένα ΑμΠΟ
- η Βιβλιοθήκη & Υπηρεσία Πληροφόρησης του Βασιλικού Βικτωριανού Ινστιτούτου για Τυφλούς στην Αυστραλία, η οποία από το 1934 παρέχει υπηρεσίες σε ΑμεΑ
- στην Κένυα η πληροφόρηση των ΑμΠΟ συνεχίζει να παρέχεται ακόμη μέσα από εκπαιδευτικά ινστιτούτα που εξυπηρετούν τους τυφλούς, κ.ο.κ.

Στις περισσότερες βιβλιοθήκες εξ αυτών, ζητείται πιστοποίηση της αναπηρίας του χρήστη προκειμένου να κάνει χρήση της βιβλιοθήκης και σε πολλές περιπτώσεις δεν επιτρέπεται η χρήση σε άτομα με άλλο είδος αναπηρίας. Δηλαδή μια βιβλιοθήκη για χρήστες με προβλήματα όρασης, δεν θα επιτρέψει την πρόσβαση και χρήση σε ένα παιδί με μαθησιακές δυσκολίες.

Πολλοί εξειδικευμένοι οργανισμοί (π.χ. RNIB, Calibre Library, TNAUK, Clear Vision) προσφέρουν βιβλιοθηκονομικές υπηρεσίες και γενικότερα ο εθελοντικός τομέας (RNIB, NLB, κ.ά.) δραστηριοποιείται και οργανώνει αρκετές καμπάνιες (π.χ. See it Right, Get the Message, Better Web Design, Copyright exemption) για προσβάσιμη πληροφορία, βρισκόμενος στην εμπροσθοφυλακή αυτών. Η στήριξη αυτή στον εθελοντικό τομέα εν μέρει αποτελεί ένα από τα στίγματα των υπηρεσιών βιβλιοθηκών για μειονοτικές ομάδες διότι κατά παράδοση παρέχονται από σχετικά μη επαγγελματίες εθελοντές με ένα πολύ χαμηλό προϋπολογισμό στη διάθεση τους ενώ στην πραγματικότητα χρειάζονται επαγγελματίες με γνώση και εμπειρία. Ακόμη και μέσα στον εθελοντικό τομέα, οι υπηρεσίες έχουν αναπτυχθεί σε μεμονωμένη βάση, ποικίλλουν κατά πολύ σε μέγεθος και ανά συγκεκριμένες ομάδες χρηστών και πολλές φορές η εξάρτηση από τις δωρεές και τη δουλειά των εθελοντών περιορίζουν πολύ το έργο τους. Το ζήτημα αν οι βιβλιοθήκες δικαιολογούνται ηθικά ή όχι να επεκτείνουν τις υπηρεσίες τους με στήριξη στην εθελοντική βοήθεια πάντοτε συζητείτο θερμά, με υπέρ και κατά και από τις δυο πλευρές. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οποιαδήποτε είναι τα υπέρ και τα κατά αυτού του διλήμματος, η εθελοντική βοήθεια είναι μια παρούσα πραγματικότητα με πολλούς φορείς να μπορούν να λειτουργούν χάρη σε αυτή.

Βέβαια σε καμία περίπτωση οι υπηρεσίες πληροφόρησης δεν παρέχονται μόνο από τον εθελοντικό τομέα. Σήμερα σε πολλές χώρες η πρόβλεψη υπηρεσιών για ΑμεΑ γίνεται είτε μέσω των οργανισμών του εθελοντικού τομέα είτε υποστηρίζεται σε ποικίλα επίπεδα από άλλα δημόσια χρηματοδοτούμενα σώματα όπως σχολεία και δημόσιες και ακαδημαϊκές βιβλιοθήκες είτε με συνδυασμό των παραπάνω. Η διάσπαση όμως αυτή και η έλλειψη συνεργατικών προσπαθειών μεταξύ των φορέων αυτών δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Ηνωμένο Βασίλειο όπου οι υπηρεσίες πληροφόρησης για τα 1,7 εκατομμύρια ΑμΠΟ αποτελούν ένα κράμα δημοσίων και ειδικών υπηρεσιών πληροφόρησης του εθελοντικού τομέα (κυρίως φιλανθρωπικών οργανώσεων) που ικανοποιεί τις αναγνωστικές και πληροφοριακές ανάγκες τους

Αναλυτικότερα, οι φιλανθρωπικοί οργανισμοί στο Ηνωμένο Βασίλειο παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην πληροφόρηση των τυφλών με πρωταρχικούς φορείς τη βιβλιοθήκη του Βασιλικού Εθνικού Ινστιτούτου για Τυφλούς (RNIB) και την Εθνική Βιβλιοθήκη για Τυφλούς (NLB), που έχουν τις ρίζες τους στον 19^ο αιώνα και ιδρύθηκαν από τυφλούς ανθρώπους. Ο τρόπος όμως αυτός λειτουργίας των ειδικών βιβλιοθηκών του εθελοντικού τομέα (όπου μπορούν να θέτουν τους δικούς κανονισμούς, κόστη και κυρώσεις, κ.ά.) έχει ως αποτέλεσμα να παραμένουν ανενημέρωτες για τις εξελίξεις στις δημόσιες βιβλιοθήκες και να αποτυγχάνουν να τις προλαβαίνουν. Γι' αυτό το λόγο οι ειδικές υπηρεσίες και οι δημόσιες βιβλιοθήκες έχουν λειτουργήσει ανεξάρτητα, με ελάχιστη αναφορά η μία προς την άλλη. Το αποτέλεσμα είναι τα ΑμΠΟ να εξαρτώνται από ένα μείγμα υπηρεσιών από εθνικές υπηρεσίες, που συμπληρώνονται από τοπικές, εθελοντικές και δημόσιες βιβλιοθήκες. Γι' αυτό η κυβέρνηση στο Ηνωμένο Βασίλειο παροτρύνει τη συνεργασία μεταξύ του δημοσίου και εθελοντικού τομέα και συγκεκριμένα όλων των τύπων βιβλιοθηκών να δουλέψουν μαζί.

Ως προς το ξεχωριστό περιβάλλον βιβλιοθήκης για τους ανάπηρους χρήστες, υπάρχουν πολλές διαφωνίες υπέρ και κατά. Από τη μια πλευρά οι ειδικές, ξεχωριστές βιβλιοθήκες πλεονεκτούν διότι:

- υπάρχει έλλειψη πίεσης από μέρους των βιβλιοθηκονόμων να ανεβάσουν την απόδοση των χρηστών με αναπηρίες
- τα ΑμεΑ βρίσκονται μεταξύ τους, συνεννοούνται καλύτερα, δεν δημιουργούνται ψυχικά τραύματα και κλονισμοί
- η ανάγνωση μπορεί να γίνει με αργό, χαλαρό ρυθμό με τονισμό στις ανάγκες των ΑμεΑ

- ένας ξεχωριστός σταθμός εργασίας μπορεί να περιθάψει μια αίσθηση κοινότητας και ισότιμης υποστήριξης και να παρέχει μια ήσυχη, ήρεμη ατμόσφαιρα στην οποία ο χρήστης μπορεί να δουλέψει.

Κατά της ειδικής πρόβλεψης (special provision) και βιβλιοθήκης, υπάρχουν κατά μακράν περισσότερα επιχειρήματα, τα οποία κυριαρχούν στη διεθνή βιβλιογραφία:

- Πρώτα από όλα η ειδική βιβλιοθήκη γκετοποιεί τους φοιτητές με αναπηρίες. Απομονώνονται (ιδρυματισμός), γίνονται πράγματι κοινωνικά απροσάρμοστοι, δεν μπορούν να αναπτύξουν ανεξαρτησία, ελεύθερη σκέψη και αισθάνονται μόνιμα κάτω από έλεγχο.
- Η ειδική βιβλιοθήκη προσφέρει την οπτική ενός απομονωτικού ατομισμού, χωρίς τα πλούσια βιώματα της διαλεκτικής σχέσης του ατομικού με το συλλογικό και οδηγεί σε κοινωνική αποσωμάτωση. Σε ξεχωριστό περιβάλλον τα ΑμεΑ στερούνται τη σημαντικότερη πηγή ερεθισμάτων, ενδιαφερόντων και εμπειριών: συνομήλικες, φίλοι, σχολείο.
- Η υποδοχή και εξυπηρέτηση των ΑμεΑ δεν πρέπει να είναι ορμώμενη από κίνητρα φιλανθρωπίας ούτε να υπάρχει ιδιαίτερη αντιμετώπιση διότι όλα αυτά αντανακλούν μοντέλα εξουσιαστικών σχέσεων. Η προσέγγιση αυτή ενέχει τις πιθανότητες επανάληψης και επιδείνωσης των εμπειριών του παρελθόντος (τραύματα στιγματισμού, αποκλεισμού και άκριτων διευκολύνσεων), τη συσσώρευση αποτυχιών και τη διαίωνιση της περιθωριοποίησης των ΑμεΑ.
- Επίσης πολλές φορές το περιβάλλον της ειδικής βιβλιοθήκης με τις χαμηλές προσδοκίες, μπορεί να εμποδίσει μια ομάδα χρηστών να έχει υψηλές απαιτήσεις
- Σύμφωνα με τον Κώδικα Πρακτικής (Code of Practice) που δημοσίευσε το Εθνικό Συμβούλιο Αναπηρίας (1999), η ξεχωριστή μέριμνα για ΑμεΑ πιθανότατα να οδηγήσει σε λιγότερο ευνοϊκές συμπεριφορές. Όπως και η βιβλιοθηκονόμος Cathy Evans (1998) οι ανάπηροι χρήστες δεν θέλουν να αντιμετωπίζονται ως διαφορετικοί, γι' αυτό η μέριμνα των βιβλιοθηκών θα πρέπει να είναι διακριτική, επιτρέποντας τη μέγιστη ανεξαρτησία και αυθορμητισμό.
- Πέρα από τα παραπάνω πλεονεκτήματα, οι κοινές βιβλιοθήκες έχουν και μια ακόμη θετική πλευρά: μπορούν να επιφέρουν (και το επιτυγχάνουν) σημαντική αλλαγή στη νοοτροπία και τη συμπεριφορά των άλλων προς τους χρήστες με αναπηρίες.

Βέβαια στη διαίωνιση των ειδικών βιβλιοθηκών συνέβαλλαν και οι βιβλιοθηκονόμοι, οι οποίοι πριν την επικράτηση της νομοθεσίας περί ισότητας των ΑμεΑ (π.χ. ADA), παρέπεμπαν τους εντυπο-ανάπηρους χρήστες σε ειδικές βιβλιοθήκες π.χ. τη National Library Services (NLS) for the Blind and Physically Handicapped ή το Recordings for the Blind and Dyslexic. Η παραπομπή των χρηστών στις ειδικές βιβλιοθήκες (και ιδιαίτερα σε παλαιότερα χρόνια) μπορεί

να ήταν και να είναι πραγματικά επαινετή αλλά ταυτόχρονα και πολύ περιοριστική. Παρόλα αυτά ακόμη και σήμερα που η τεχνολογία έχει γίνει ευκολότερη και φθηνότερη, πολλές βιβλιοθήκες συνεχίζουν να ακολουθούν αυτή την "referral" προσέγγιση. Επίσης, οι παλαιότεροι βιβλιοθηκονόμοι ίδρυματοποίησαν τον κοινωνικό αποκλεισμό δημιουργώντας φιλανθρωπικούς οργανισμούς όπως η Εθνική Βιβλιοθήκη για Τυφλούς, ξεκινώντας μια μακρά περίοδο χωρισμού και απάρνησης των τυφλών αναγνωστών (Owen, 2004, σ.58).

Σήμερα, η ενσωμάτωση (integration) και η κανονικοποίηση (normalization) είναι δύο λέξεις κλειδιά και χρειάζονται προκειμένου τα ΑμεΑ να εξισωθούν σε λειτουργικό επίπεδο με τα υπόλοιπα κοινωνικά μέλη. Επειδή λοιπόν τα τελευταία χρόνια έχει δοθεί έμφαση στην ενσωμάτωση, οι βιβλιοθήκες θα πρέπει να αναθεωρήσουν τις υπηρεσίες τους ολιστικά, σχεδιάζοντας υπηρεσίες που συναντούν τις ανάγκες όλων των χρηστών και που αποφεύγουν, όπου είναι δυνατόν, την ιδέα της ειδικής πρόβλεψης για να αναδεικνύουν τα θετικά στοιχεία και να ενδυναμώνουν το χρήστη (Carroll & Johnson-Brown, 1996).

Ευτυχώς στην ιδέα κοινών βιβλιοθηκών έχει βοηθήσει και η αντισυνταγματικότητα της χωριστής εκπαίδευσης, προβληματισμός που ξεκίνησε από τις ΗΠΑ και στη συνέχεια εδραιώθηκε και σε χώρες της Δ. Ευρώπης, όπως τη Βρετανία και τη Σουηδία. Έτσι επιχειρήθηκε και επετεύχθη η συνεκπαίδευση στα κανονικά σχολεία (τουλάχιστον στις περισσότερες βιομηχανοποιημένες χώρες) και όπως είναι γνωστό πολλές από τις σχολικές βιβλιοθήκες για τυφλούς έχουν ενσωματωθεί σε μεγαλύτερες βιβλιοθήκες με λαμπρό παράδειγμα αυτό της Σουηδίας, όπου τα ειδικά σχολεία για τυφλούς έπαψαν να υπάρχουν στα 1980 και οι υπηρεσίες πληροφόρησης μεταφέρθηκαν στην κρατική βιβλιοθήκη TPB.

Οποιασδήποτε άποψης και αν είναι υπέρμαχος κανείς (ειδικής ή όχι βιβλιοθήκης για τα ΑμεΑ), ένα είναι καθολικά παραδεκτό και κοινό γεγονός: δεν υπάρχει καμία βιβλιοθήκη κανενός τύπου και πουθενά που να έχει αναπτύξει μια ολοκληρωμένη συλλογή η οποία να συναντά πλήρως τις αναγνωστικές συνήθειες της κοινωνίας που εξυπηρετεί. Για το λόγο αυτό, οι βιβλιοθήκες είτε ειδικές είτε όχι, είτε δημόσιες είτε του εθελοντικού τομέα, πρέπει να καθιερώσουν συνεργατικά σχήματα και μοίρασμα των πόρων τους μέσω δικτύων.

Επίλογος

Συμπερασματικά, τα ΑμεΑ δεν θα πρέπει να απομονώνονται, αντίθετα χρειάζονται πρόσβαση στην πληροφορία όπως οι ικανοί σωματικά χρήστες. Όπως όλοι, έτσι και τα ΑμεΑ θέλουν να διάγουν ουσιαστικές ζωές και να ψάχνουν για πράγματα που θα κρατούν το μυαλό και το πνεύμα τους ζωντανό. Οι πληροφοριακές ανάγκες τους δεν διαφέρουν κατά πολύ από αυτές των υπολοίπων, αυτό που μπορεί να διαφέρει είναι τα μέσα με τα οποία λαμβάνουν και

μεταδίδουν την πληροφορία. Λαμβάνοντας αυτά υπόψη και με σεβασμό στην προσωπικότητα του καθενός, οι βιβλιοθηκονόμοι θα πρέπει να σέβονται, να αφουγκράζονται, να ακούν με σεβασμό τις ανάγκες των ΑμεΑ και να τις εκπληρώνουν.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. ALA "Library services for people with disabilities policy passes" [Διαθέσιμο στο <http://www.ala.org/ala/ascla/ascaissues/libraryservices.htm> (Ημερομηνία πρόσβασης: 03/03/06)]
2. Brazier, H. (2005) "Charity, charges and chaos: the story of library services for visually impaired people in the UK", 71th IFLA General Conference and Council, August 14th-18th, Oslo, Norway
3. Butdisuwan, S. (1999) "Information services to the disadvantaged person: a challenge for information professionals in Thailand", 65th IFLA Council and General Conference, 20-28 August, Bangkok, Thailand [Διαθέσιμο στο <http://www.ifla.org/IV/ifla65/papers/022-132e.htm> (Ημερομηνία πρόσβασης: 31/10/06)]
4. Church J., Drouin S., Rankin K. (2000) "Electronic resources on disabilities: a wealth of information on topics from jobs to recreation", C&RL News, 61 (2)
5. Craddock, P. (1997) "Share the vision", 63rd IFLA General Conference, 31 Aug.-5 Sep. [Διαθέσιμο στο <http://www.ifla.org/IV/ifla63/63crap.htm> (Ημερομηνία πρόσβασης: 18/07/05)]
6. Day, J. M. (2000) "Guidelines for library services to deaf people", IFLA Professional Reports, 24
7. Evans, M. K. (2000) "Serving the needs of visually impaired information seekers in UK public libraries", 66th IFLA Council and General Conference, 13-18 August
8. IFLA (2000) "Guidelines for libraries serving hospital patients and the elderly and disabled in long-term care facilities", IFLA Professional Reports
9. Kavanagh, R., Moodie, M. (1998) "Preparing for the millennium: linking libraries for the print-disabled", 64th IFLA General Conference, 16-21 August, Amsterdam [Διαθέσιμο στο <http://www.ifla.org/IV/ifla64/048-124e.htm> (Ημερομηνία πρόσβασης: 31/10/06)]
10. Mates, B. T. (2000) "Adaptive technology for the Internet", American Library Association
11. McCaskill, K. (2001) "English public library services and the Disability Discrimination Act", New Library World, 102 (6), pp. 192-206
12. McQuigg K. (2003) "Are the deaf a disabled group, or a linguistic minority? Issues for librarians in Victoria's public libraries", Australian Library Journal [Διαθέσιμο στο

<http://www.alia.org.au/publishing/alj/52.4/full.text/mcquigg.html> (Ημερομηνία πρόσβασης: 25/08/05)]

13. Lieth, M. Clausen, A.O. (2000) "Current trends in developing a contemporary public library service to deaf and hard of hearing persons in Denmark", 66th IFLA Council and General Conference, Jerusalem, Israel [Διαθέσιμο στο <http://www.ifla.org/IV/ifla66/papers/010-143e.htm> (Ημερομηνία πρόσβασης: 15/07/05)]
14. Pinder, C. (2005) "Customers with disabilities: the academic library response", *Library Review*, 54 (8), pp. 464-471